

והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, לאן אעתקאדהם אן ד'לך אתפאק ממא יוג'ב דואמהם עלי אראיהם אלפאסדה ואעמאלהם אלט'למיה ולא ירג'עון ענהא, כמא קאל הכיתה אותם ולא חלו, פלד'לך אמרנא באלדעא לה תעאלי ואלהרע אליה ואלצראך' בין ידיה ענד כל מלמה.

ובין הו אן אלתשובה איצ'א מן הד'ה אלג'מלה, אעני מן אלארא אלתי לא ינתט'ם וג'וד אשכ'אץ אלמתשרעין אלא באעתקאדהא, לאנה לא בד לשכ'ץ מן אן יכ'טי ויזל, אמא בג'הלה פי ראי יות'רה או כ'לק והו גיר מות'ר באלחקיקה, או בגלבה' שהוה או גצ'ב, פלו אעתקד אלשכ'ץ אן לא ג'ברה להד'א אלצדע אבדא לדאם פי צ'לאלה, וקד רבמא זאד פי עציאנה אד' לם תבק לה חילה, אמא מע אעתקאד אלתובה פהו ינצלח וירג'ע לאחסן חאל ולאכמל ממא כאן קבל אן יעצי. ולד'לך כת'רת אלאעמאל אלמת'בתה להד'א אלראי אלצחית אלנאפע ג'דא, אעני אלודויין ואלקרבות עלי אלסהו, וכד'לך איצ'א עלי תעמד בעץ' את'אם, ואלתעניות. ואלאמר אלעאם ללתובה מן כל ד'נב אלאקלאע ענה פתלך גאיה' הד'א אלראי, פהד'ה כלהא קד באנת פאידתהא.

בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי¹⁰, כי היותם בדעה שזה מקרה גורם התמדתם על השקפותיהם הנפסדות ומעשיהם הרעים ולא יחזרו בהם, כמו שאמר הכיתה אותם ולא חלו¹¹, ולפיכך נצטוינו להתפלל אליו יתעלה ולהכנע לפניו ולשווע אליו בכל צרה.

ופשוט הוא כי גם התשובה מן הקבוצה הזו, כלומר מן ההשקפות אשר לא תהא סדירה מציאות אישי התורתיים¹² כי אם בסבירתה, לפי שאי אפשר לאדם שלא יחטא ויטעה, אם שטעותו בהחשיבו השקפה או מדה שאינן חשובים באמת, או בהתגברות תאוה או כעס¹³. ואם יהיה האדם בדעה שאין מרפא לשבר זה לעולם, יתמיד בתעייתו, ושמא גם יוסיף במריו אם לא תהיה לו עצה¹⁴, אבל עם הסברא בתשובה יחזור למוטב, וישוב למצב מתוקן ביותר, וליותר שלם ממה שהיה קודם שיחטא, ולפיכך רבו המעשים המחזקים את ההשקפה הנכונה הזו המועילה מאד, כלומר הודויין, והקרבות על השגגות¹⁵, וכן גם על זדון מקצת העברות¹⁶, והתעניות. והצווי הכללי לשוב מכל חטא היא ההתנתקות ממנו¹⁷, וזו תכלית ההשקפה הזו. והנה נתבארו תועליות כל אלה.

פ צ ל [ל ז]

אלמצות אלתי תצ'מנתהא אלג'מלה אלתי'אניה הי אלמצות כלהא אלתי אחצינאהא פי הלכות עבודה זרה. ובין הו אנהא כלהא ללכ'לאץ מן אגלאט¹ עבודה זרה ומן ארא אכ'ר גיר צחיתה

פ ר ק [ל ז]

המצות אשר כללתן הקבוצה השניה הם כל המצות אשר מנינום בהלכות עבודה זרה. ופשוט הוא שהם כולם להציל מטעויות עבודה זרה ומהשקפות אחרות בלתי נכונות

1 ב, אגאליט.

כו כא. 10 שם כו כז—כח. וכן כתב בהלכות תענית פ"א הל' ג. וראה גם סוף מאמר תחית המתים, מהדורתי קטע י. 11 ירמיה ה ג. וראה גם הלכות אבילות פרק יג הל' יב. 12 כלומר כל אחד מאנשי התורה, או במלים אחרות כל יהודי, לא יהיו חיייו הדתיים התורתיים סדירים ללא הדעה שיש בידו האפשרות לשוב מחטאיו ומן השמים נמחל לו, וכדלקמן. 13 אלה הם שני סוגי החטא האפשריים או במעשה או במחשבה, ואשר במחשבה נחלקים שוב לשנים או בעניני השקפה או מדות. וראה גם בהלכות תשובה פ"ז הל' ג. 14 ראה הגיגה טו א כבר שמעתי מאחורי הפרגוד וכו'. 15 ואין זה סותר את האמור לעיל פרק לב. 16 כל קרבן אשם. וראה כרתות פ"ב מ"ב. 17 תחרטה עליו והתחלטה שלא יחזור עליו, וראה הלכות תשובה פ"ב הל' ב.

אנג'רת מע עבודה זרה, מת'ל מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר וגירהא מן קבילהא. ואד'א קראת כל אלכתב אלתי ד'כרת לך יבין לך אן אלסחר אלד'י תסמעה הו אפעאל כאנוא יפעלונהא אלצאבה ואלכסדאניון ואלכלדאניון, ואכת'ר ד'לך כאן פי אלמצריין ואלכנעאניין, כאנוא יוהמון בהא או יתוהמון אנהא תפעל אפעאלא עג'יבה גריבה פי אלוג'וד, אמא לשכ'ץ ואחד או לאהל מדינה. ותלך אלפפעאל אלתי יפעלהא אלסחרה לא יקצ'י² אלקיאס ולא יצדק אלעקל אנהא תוג'יב שיא בוג'ה, מת'ל אן יקצדוא לג'מע נבאת מעלום פי וקת מעלום, או יוכ'ד' מן אלשי אלפללאני עדד כד'א ומן אלאכ'ר עדד כד'א, והו באב ואסע ג'דא אנא אחצרה לך פי ת'לת'ה אנואע, אחדהא מא יתעלק בשי מן אלמוג'ודאני נבאתא כאן או חיואנא או מעדנא, ואלת'אני מא יתעלק בתחדיד זמאן תעמל פיה תלך אלעמאל, ואלת'אלת' אפעאל אנסאניה תפעל, מת'ל אלרקץ, או תספיק אלידיין, או אלציאה, או אלצ'חך, או אלקפו עלי פרד רג'ל, או אלאסתלקא עלי אלארץ, או חרק שי, או תדכ'ין בדכ'נה³ מעלומה, או כלאם יתכלם בה מפהום או גיר מפהום, פהד'ה הי אנואע אעמאל אלסחר. פת'ם אפעאל סחר לא תתם אלא בג'מיע הד'ה אלפפעאל כלהא, מת'ל אן יקולוא תוכ'ד' כד'א וכד'א ורקא מן אלנבאת אלפללאני, ויכון אכ'ד'הא ואלקמר פי אלברג' אלפללאני, והו פי ותד אלשרק או פי גירה מן אלאותאד, ויוכ'ד' מן קרון אלחיואן אלפללאני או מן וסכ'ה או מן שערה או מן דמה קדר כד'א ואלשמס פי וסט אלסמא מת'לא, או פי

שגשתרבבו עם עבודה זרה, כגון מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר¹ וזולתם מסוגם. ואם תקרא כל הספרים אשר הזכרתי לך יתברר לך כי הכשוף שאתה שומע, הם פעולות שהיו עושים אותם הצאבה והכשדים והאשפים², ולרוב היה אצל המצריים והכנעניים³, היו מדמים לאחרים בהם, או נדמה להם⁴, שהם⁵ פועלים פעולות מופלאות ונפלאות במציאות, אם לאדם אחד ואם לאנשי עיר. ואותם הפעולות שעושים המכשפים אין ההגיון מחייבם, ולא יאמין⁶ השכל שהם גורמים מאומה כלל, כגון שמתכוונים ללקוט צמח בזמן מסויים, או לקחת מדבר פלוני מספר כך ומן השני מספר כך, וזה ענין רחב מאד, הנני סוקרו לך בשלשה מינים, האחד ממה שתלוי באחד הנמצאים בין שזה צמח או חי או מתכת⁷. והשני ממה שתלוי בהגבלת זמן שייעשו בו אותן המעשים. והשלישי מעשה אנוש⁸ שעושים, כגון הרקוד, או הטפוח בידים, או לצעוק, או לצחוק, או לקפוץ על רגל אחת⁹, או לשכב על הארץ¹⁰, או לשרוף דבר, או לקטר בקטורת מסויימת, או לומר דברים מובנים או בלתי מובנים¹¹, כל אלה מיני מעשי הכשפים. ויש שם מעשי כשפים שלא ישלמו כי אם בכל המעשים הללו כולן, כגון שאומרים, לוקחים כך וכך עלים מצמח פלוני, ותהיה לקיחתן כשהירח במזל פלוני והוא ביתד מזרח או בזולתו מן היתדות, ולוקחים מקרני בעל חי פלוני או מצואתו¹² או משערו או מדמו שעור כך כשהשמש באמצע השמים דרך משל, או במקום מוגדר, ולוקחין ממתכת

2 ב, ס, יקצ'י. 3 ב, באדכ'נה.

1 ר"ש הוסיף כאן "ושואל אוב". וראה דברים יח — יא. וכבר קדם ענין זה בהרחבה לעיל פרק כט.
2 בר"ש "הכלדים" וראה לעיל פרק כט הע' 69. 3 ולפיכך הוזהרנו במפורש מלעשות כמעשה שני העמים הללו, ויקרא יח ג.
4 כלומר הרמאים שבהם היו מדמים לאחרים, והטפשים שאינם מסוגלים להבחין בין טוב לרע נדמה להם. 5 מוסב על הכשפים. 6 אפשר: ולא יאמת השכל.
7 "מעדן" שם כללי לכל מערכת הדוממים. ופרטי למתכת, וברור שהכוונה כאן מתכת וכדמשמע להלן. ובר"ש "מוצא". 8 אפשר "מעשים אנושיים" והכוונה ממה שדרך בני אדם לעשות שלא על דרך הכשוף. 9 בר"ש הושמט משפט זה. 10 "אלאסתלקא" ענינה המדויק להיות מוטל על הארץ. ובר"ש "או שישכב על הארץ פרקדן" ואין במקור הוראה כזו. 11 ראה ספרי הליכות תימן עמוד 269 והלאה. 12 בר"ש "מויעתה". ולא דק מבחינה מלולית. אם כי מבחינת הענין אין זה

פלונית או כמה מתכות ומתיכין אותן בצומח¹³ כך והכוכבים במצב כך, ואחר כך תדבר ותאמר כך, כשאתה מקטר באותם העלים וכיוצא בהן לאותה הצורה המותכת, ויארע כך. ויש שם מעשי כשפים שמדמים שהם געשים באחד מן המינים הללו. ורוב מעשי הכשפים הללו מתנים בהן שתהינה העושות נשים דוקא, כפי שתמצא שאמרו בהוצאת¹⁴ המים כי עשר נשים בתולות לובשות תכשיטין ובגדים אדומים ורוקדות ומדדות¹⁵ לפנים וחוזרות לאחור ורומזות לשמש, ויתר אותם המעשים הארוכים, עד אשר יצאו המים לפי דמיונם. וכמו שהזכירו כי ארבע נשים מתפרקות על גביהן ומגביהות רגליהן כשהן מפושקות ואומרות כך ועושות כך כשהן בתנוחה מכוערת זו, ובכך יסתלק הברד היורד על אותו המקום. והרבה מן השגעונות וההזיות הללו, לא תמצאם כלל מתנים שיעשו כי אם הנשים. והכרחי בכל מעשי הכשפים להזדקק לעניי הכוכבים, כלומר שהם מדמים כי צמח זה הוא מחלק כוכב פלוני, וכך כל חי וכל מתכת¹⁶ מיחסים אותו לכוכב. וכן מדמים כי אותן הפעולות שעושים המכשפים¹⁷ הם מיני עבודות לאותו הכוכב, ורצוי לו אותו המעשה או אותם הדברים או הקטורת, ולפיכך עושה לנו את הפצנו.

ואחר הקדמה זו שתתברר לך מקריאתך ספריהם המצויים עתה בידינו אשר כבר הודעתך אותם¹⁸, שמע דברי.

כיון שהיתה מטרת כל התורה וצירה אשר עליו היא סובבת הוא סלוק עבודה זרה ומחיית עקבותיה, ושלא לדמות בכוכב מן הכוכבים שהוא מזיק או מועיל במאומה מן המצבים הללו הנמצאים לאישי בני אדם¹⁹, לפי

מוצ'ע מחיז, ויוכ'ד' מן אלמעדן אלפללני או עדה' מעאדן ותסבך בטאלע כד'א ואלכואכב עלי נצבה' כד'א, ת'ם תתכלם ותקול כד'א ואנת תבכ'ר בתלך אלאוראק ונחוהא לתלך אלצורה אלמסבוכה פיג'רי כד'א. ות'ם אפעאל סחר יועמון אנהא תתם בואחדה מן הד'ה אלנאוע. ואכת'ר הד'ה אלאעמאל אלסחריה ישתרטון פיהא אן תכון אלפאעלאת נסוה צ'רורה, כמא תג'דהם ד'כרוא פי אסתנבאט אלמ'יאה אן עשר נסוה אבכאר ילבסן אלחלי ואלת'יאב אלחמר וירקצן ויוחפן מקבלאת ומדבראת אלי כ'לאף וישרן²⁰ ללשמס, ותמאם ד'לך אלפעל אלטויל חתי יכ'רג' אלמא בזעמהם. וכמא יד'כרון אן ארבע נסוה יסתלקין עלי ט'הורהן וירפען ארג'להן מתפתג'את²¹ ויקלן כד'א ויפעלן כד'א והן עלי הד'א אלוצ'ע אלקבית, פירתפע אלברד אלנאזל עלי ד'לך אלמוצ'ע. וכת'יר מן הד'ה אלכ'ראפאת ואלהד'יאנאת לא תג'דהם קט ישתרטון פי פעלהא אלא אלנאסא. ולא בד פי אעמאל אלסחר כלהא מן לחט' אמר אלכואכב, אעני אנהם יועמון אן הד'א אלנבאת הו מן קסמה' אלכוכב אלפללני, וכד'לך כל חיזאן וכל מעדן ינסבונה לכוכב, וכד'לך יועמון אן תלך אלאפעאל אלתי יפעלהא אלסחרה הי אנואע עבאדאת לד'לך אלכוכב וירצ'יה ד'לך אלפעל או ד'לך אלקול או אלבכ'ור, ולד'לך יפעל לנא מא נריד.

ובעד הד'ה אלמקדמה אלתי תצח ענדך מן קראתך כתבהם אלמוג'ודה אלאן באידינא אלתי קד ערפתך בהא, אסמע כלאמי.

למא כאן רום אלשריעה כלהא²² וקטבהא אלד'י עליה תדור הו אזאלה' עבודה זרה ומחו את'רהא, ואן לא יתכ'יל פי כוכב מן אלכואכב אנה יצ'ר או ינפע פי שי מן הד'ה אלאחואל אלמוג'ודה לאשכ'אץ אלנאס, לאן הד'א אלראי

6 ב, כלה.

5 ב, מתפג'חאת.

4 ו, ושירן.

משנה מאומה. וראה גם הלכות עבודה זרה פ"א. 13 בעלייתו של כוכב מסויים בפאת מזרח. ותרגמתי צומח שכך מתרגם הראב"ע בכל מקום. 14 אפשר: בהנבעת. 15 כדרך הרקדנים שמודדים קדימה ואחורה. ובר"ש "דוחקות אחת חברתה". 16 בר"ש "שהפעולות ההם אשר בעשותם אותם יעשה להם הכשוף" ובמקור אין זה במשמע. 17 לעיל סוף פרק כט. 18 ראה גם בהקדמתו לאבות תחלת הפרק השמיני. ובהלכות תשובה פ"ה הל' ב. וראה גם אבי נצר במאמרו "פי מא יצח

הו אִלְדָּאֵי לַעֲבָאֲדָתָהּ, לֹא בַּלְצ'רֹרָה אֶז יִקְתַּל כָּל סֹאחֶר, לֹא אֶלְסֹאחֶר הו עֹבֵד עֲבֹדָה זֶרָה בְּלֹא שָׂךְ, לִכֵּן בְּטֶרֶק ⁷ כִּי אֲצִיָּה גְרִיבָה גִיר טֶרֶק עֲבָאֲדָה אֶלְגִּמְהוֹר לַתֵּלֶךְ אֶלְאֶלְהָה. וְלִכּוֹן תֵּלֶךְ אֶלְאֶפְעָאֵל כִּלְהָא אֲנִמָּא אֲשֶׁתֵּרֶט פִּי גִלְהָא ⁸ אֵן יִפְעֵלְהָ אֶלְנִסָּא קָאֵל מִכְשָׁפָה לֹא תַחִיתָ, וְאִיצִי' לִשְׁפָקָה אֶלְנִסָּא בַּלְטָבַע עֲלֵי קֵתֵל אֶלְנִסָּא. וְלִדְלִי' אִיצִי' בֵּין פִּי עֲבֹדָה זֶרָה כִּי אֲצִיָּה אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וְכִרְר וְקָאֵל אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה, מֵא לֹא יִגִּי מִתֵּל דְּלִי' פִּי חֲלִיל שֶׁבֶת וְלֹא פִּי גִירָה, וְעֵלְהָ דְלִי' כִּתְרָה אֶלְשָׁפָקָה עֲלִיהֶן בַּלְטָבַע. וְלִמָּא כֹּאנֶת אֶלְסֹחֶרָה יִזְעֻמוֹן בִּסְחָרָהֶם אֲנָה יוֹתֵר, וְאֲנָהֶם בִּתְלִי' אֶלְאֶפְעָאֵל יִטְרֹדוֹן חִיּוּאֲנָאֵת מוֹדִיָּה עֵן אֶלְקִרִי כֹּאֶלְאֶסוֹד וְאֶלְתִּעָאֲבִין וְנַחֲוָהָ, וְיִזְעֻמוֹן אִיצִי' בִּאֲנָהֶם בִּסְחָרָהֶם יִדְפְּעוֹן ⁹ אֲנוּאֵעַ אֲדִיָּאֵת עֵן אֶלְנִבָּאֵת, כִּמָּא תִּגִּיד לֵהֶם אֶפְעָאֵל יִזְעֻמוֹן אֲנָהָתָם תִּמְנַע בְּזוֹל אֶלְבֶּרֶד, וְאֶפְעָאֵל תִּקְתַּל אֶלְדוֹד מִן אֶלְכֶרְמָאֵת חֲתִי לֹא תִהְלַכְהָ, וְקֹד טוֹלֹא פִּי קֵתֵל דּוֹד אֶלְכֶרְמָאֵת אֲעִנִי אֶלְצָאֲבָה בִּתְלִי' דִּרְכֵי הָאֲמוֹרִי אֶלְמִדְכּוֹרָה פִּי כִּתְאֵב אֶלְפִּלְאֲחָה אֶלְנִבְטִיָּה, וְכִדְלִי' יִזְעֻמוֹן אֵן לֵהֶם אֶפְעָאֵל תִּמְנַע מִן תִּסְאֶקֶט אֲוֹרָאֵק אֶלְנִבָּאֵת וְאֶלְתִּמֶר ¹⁰ פִּלְאֲגִיל הִדֵּה אֶלְאֲמוֹר אֶלְמִשְׁתוֹרָה חִינִיד' צִמֵּן פִּי דִּבְרֵי הִבְרִית אֵן בַּעֲבָאֲדָה עֲבֹדָה זֶרָה וְתֵלֶךְ אֲעִמָּאֵל אֶלְסֹחֶר אֶלְתִּי תִזְעֻמוֹן אֲנָהָתָם תִּבְעַד עֲנִכֶּם הִדֵּה אֶלְאֲדִיָּאֵת בִּהָא תַחֵל תֵּלֶךְ אֶלְאֶפְאֵת בְּכֶם ¹¹ קָאֵל וְהִשְׁלַחְתִּי בְּכֶם אֶת חֵית הַשָּׂדֶה וְשִׁכְלָה אֶתְכֶּם, וְקָאֵל וּשְׁן בִּהְמוֹת אֲשִׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זַחֲלִי עֶפֶר, וְקָאֵל פִּרִי אֲדִמְתֵּךְ יִירֶשׁ הַצִּלְצֵל, וְקָאֵל כֶּרְמִים תִּטַּע וְעִבְדַת וַיֵּין לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תִאֲגוֹר כִּי תִאֲכַלְגוּ הַתּוֹלְעָת, וְקָאֵל זִיתִּים יִהְיוּ לָךְ בְּכָל גְּבוּלְךָ וְשִׁמֵּן לֹא תִסּוֹךְ כִּי יִשָּׁל זִיתְךָ. גִּמְלָה אֶלְאֲמֶר

שֶׁהִשְׁקֵפָה זֶה הִיא הַגּוֹרְמַת לַעֲבָדָם ¹⁹, נִתְחַיֵּב בִּהְכָרַח לַהֲרוֹג כָּל מִכְשָׁף, כִּי הַמִּכְשָׁף הוּא עֹבֵד עֲבֹדָה זֶרָה בְּלִי סֶפֶק ^{19*}, אֲלֹא בְּדִרְכִים מִיּוֹחָדִים מוֹזְרִים שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבֹדַת הַהֶמְוֵן לְאוֹתָם הָאֱלֹהִים. וְלִפִּי שֶׁכָּל אוֹתָן הַפְּעוּלוֹת מִתְנִים בָּהֶם בְּדֶרֶךְ כָּלִל שִׁיעֲשׂוּם הַנָּשִׁים, אֲמֵר מִכְשָׁפָה לֹא תַחִיתָ ²⁰. וְכֵן מִחֲמַת חֲמַלַת בְּנֵי אָדָם בְּאוֹפֶן טָבְעִי עַל הַרִיגַת הַנָּשִׁים, וְלִפִּיכֵךְ בָּאֵר גַּם בַּעֲבֹדָה זֶרָה דּוֹקָא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה ²¹, וְחֹזֵר וְאֵמֵר אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה ²², מֵהָ שֶׁלֹּא נֹאמֵר כִּיּוֹצֵא בִּזְהָ בְּחִלּוֹל שֶׁבֶת וְלֹא בְּזוֹלָתָהּ, וְטַעַם הַדְּבָר רַבּוּי הַחֲמָלָה עֲלֵיהֶן בְּטָבַע. וְלִפִּי שֶׁהָיוּ הַמִּכְשָׁפִים מַדְמִים בְּכִשְׁפֵיהֶם שִׁישׁ לֵהֶם הַשְׁפָּעָה, וְשֶׁהֵם בְּאוֹתָן הַפְּעוּלוֹת מִגְרָשִׁים חֵיוֹת מִזִּיקוֹת מִן הָעֵרִים כְּגוֹן הָאֲרִיּוֹת וְהַנְּחָשִׁים וְדוֹמִיָּהֶן, וּמַדְמִים גַּם שֶׁהֵם בְּכִשְׁפֵיהֶם מִסְלָקִים מִיְּנֵי הַנְּזֻקִים מִן הַצִּמְחִים, כִּפִּי שֶׁתִּמְצָא לֵהֶם פְּעוּלוֹת מַדְמִים שֶׁהֵם מוֹנְעִים יְרִידַת הַבֶּרֶד ²³, וּפְעוּלוֹת מִמִּיתִים הַתּוֹלְעִים מִן הַכֶּרְמִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמִידוּם, וְכִבֵּר הָאֲרִיכּוֹ בַּהֲרִיגַת תּוֹלְעֵי הַכֶּרְמִים כְּלוֹמֵר הַצָּאֲבָה בְּאוֹתָם דִּרְכֵי הָאֲמוֹרִי הָאֲמוֹרִים בִּסְפָר עֲבֹדַת הָאֲדָמָה הַנִּבְטִיָּה, וְכֵן מַדְמִים שִׁישׁ לֵהֶם פְּעוּלוֹת הַמוֹנְעוֹת נִבְיִלַת עֲלֵי הַצִּמְחִים וְהַפִּירּוֹת. לִפִּיכֵךְ בְּגִלְל דְּבָרִים הִלְלוּ שֶׁהָיוּ מִפּוֹרְסָמִים אֵז, כָּלִל בְּדִבְרֵי הִבְרִית כִּי בַּעֲבֹדַת עֲבֹדָה זֶרָה וְאוֹתָן מַעֲשֵׂי הַכְּשָׁפִים אֲשֶׁר אֲתֵם מַדְמִים ¹²³⁴⁵⁶⁷ שֶׁהֵם מִרְחִיקִים מִכֶּם אֶת הַנְּזֻקִים הִלְלוּ, בָּהֶם יַחֲלוּ אוֹתָם הַפְּגָעִים בְּכֶם, אֲמֵר וְהִשְׁלַחְתִּי בְּכֶם אֶת חֵית הַשָּׂדֶה וְשִׁכְלָה אֶתְכֶּם ²⁴, וְאֵמֵר וּשְׁן בִּהְמוֹת אֲשִׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זַחֲלִי עֶפֶר ²⁵, וְאֵמֵר פִּרִי אֲדִמְתֵּךְ יִירֶשׁ הַצִּלְצֵל ²⁶, וְאֵמֵר כֶּרְמִים תִּטַּע וְעִבְדַת וַיֵּין לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תִאֲגוֹר כִּי תִאֲכַלְגוּ הַתּוֹלְעָת ²⁷, וְאֵמֵר זִיתִּים יִהְיוּ לָךְ בְּכָל גְּבוּלְךָ וְשִׁמֵּן לֹא תִסּוֹךְ כִּי יִשָּׁל

10 ס, ואלת'מאר.

9 ב, ס, ירפעון.

8 י"נ פעלהא.

7 ב, בטרק.

11 ס, תחל בכך תלך אלאפאת.

ומא לא יצח מן אחכאם אלנג'ום". 19 ראה בהלכות עבודה זרה פ"א הל' א—ב. 19* ראה מה שהקשה הרב משנה למלך על שטת רבנו בתחלת הלכות שגגות. וראה ספר המצות מהדורתי האחרונה לא תעשה לד' הע' 19 שתירצתי קושינו על פי דברי רבנו כאן. 20 שמות כב יז. 21 דברים יז ב. 22 שם יז ה. 23 וכאמור לעיל בפרק זה. 24 ויקרא כו כב. 25 דברים לב כד. 26 שם כח מב. 27 שם כח לט.

אן כל מא תחילוא בה עובדי עבודה זרה לתכ'ליד עבאדתהא מן איהאם אלנאס בדפע אד'יאת מכ'צוצה וג'לב מנאפע מכ'צוצה, צ'מן פי דברי הברית אן בעבאדתהא תפקד תלך אלמנאפע ותחל תלך אלד'יאת. פקד תבין לך איהא אלנאט'ר לאי שי קצד אלכתאב לתלך ג'זאיאת אלקללות ואלברכות אלמצ'מנה פי דברי הברית וכ'צצהא דון גירהא. פאעלם קדר הד'ה אלפאידה אלעט'ימה איצ'א.

וללאבעאד ען ג'מיע אעמאל אלסחר נהי ען עמל שי מן סירהם ולו ממא יתעלק באעמאל אלפלאחה ואלרעאיה ונחוחהא, אעני כל מא יקאל אנה ינפע ממא לא יקתצ'יה אלנאט'ר אלטביעי אלא יג'רי בזעמהם מג'רי אלכ'ואץ, והו קולה ולא תלכו בחקות הגוי, והי אלתי יסמונהא ז"ל דרכי האמורי. לאן תלך פרוע אעמאל אלסחרה, לאנהא אמור לא יקתצ'יהא קיאס טביעי, פהי תג'ר לאעמאל אלסחר אלתי הי מסתנדה לאמור ג'ומיה צ'רורה, פיתדחרג' אללאמר לתעט'ים אלכואכב ועבאדתהא, וקאלוא בתצריח כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, יענון אן כל מא יקתצ'יה אלנאט'ר אלטביעי הו אלג'איזו וג'ר ד'לך חראם, ולד'לך למא קיל אילן שהוא משיר פירותיו טוענו באבנים וסוקרו בסקרא, אעתרץ' הד'א אלעמל וקיל, בשלמא טוענו באבנים כי היכי דלכחוש חיליה אלא סוקרו בסקרא וגו', פקד תבין אן רשמה באלמגרה וכל מא שאבהה ממא לא קיאס יקתצ'יה יחרם פעלה משום דרכי האמורי. וכד'לך קאלוא פי שליה של מוקדשין תקבר, קאלוא אין תולין אותה באילן ואין קוברין אותה בפרשת דרכים מפני דרכי האמורי, ועלי ד'לך פקס. ולא יצעב עליך תלך אלתי

זיתך²⁸. כללו של דבר כל מה שחשב²⁹ בו עובדי עבודה זרה להשריש עבודתה³⁰ בדמותם לבני אדם סלוק נזקים מיוהדים, והבאת תועלות מיוחדות, כלל בדברי הברית כי בעבודתם ימנעו אותן התועלות ויחולו אותם הנזקים. הנה נתבאר לך אתה המעיין מדוע כוון הכתוב לאותן פרטי הקללות והברכות הכלולות בדברי הברית וייחדם מכל זולתם, ולכן דע גם ערך התועלת הגדולה הזו. ולהרחיק מכל מעשי הכשפים הזהיר מלעשות דבר ממנהגיהם, ואפילו ממה שתלוי במעשי הפלחה והרעיה³¹ ודומיהן, כלומר כל מה שאומרים שהוא מועיל ממה שאין העיון הטבעי מחייבו, אלא נוהג לפי דמיונם בדרך הסגולה³², והוא אמרו³³ ולא תלכו בחקות הגוי³⁴, והם שקוראים אותם ז"ל דרכי האמורי³⁵, מפני שהם ענפי מעשי המכשפים, לפי שהם דברים שאין הגיון טבעי מחייבם, והם מושכים לעשיית הכשפים אשר הם נשענים לדברים כוכביים בהכרח, ויתגלגל הדבר לרוממות הכוכבים ועבודתם³⁶, ואמרו בפירוש, כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי³⁷, כוונתם שכל מה שמחייב אותו העיון הטבעי הוא המותר, וזולת זה אסור. ולפיכך כאשר נאמר אילן שהוא משיר פירותיו טוענו באבנים וסוקרו בסקרא, הקשו על מעשה זה ואמרו, בשלמא טוענו באבנים כי היכי דלכחוש חיליה, אלא סוקרו בסקרא וגו', הנה נתבאר כי סקירתו בסקרא וכל הדומה לכך ממה שאין הגיון מחייבו אסור לעשותו משום דרכי האמורי. וכך אמרו בשליא של מוקדשין תקבר, אמרו אין תולין אותה באילן ואין קוברין אותה בפרשת דרכים מפני דרכי האמורי³⁸, ועל זה תדון³⁹.

אוצר החכמה

28 שם כח מ. 29 אפשר : שיעצו. והענין המצאת תחבולה להחדרת האמונה בה. 30 ר"ש הוסיף כאן "ולהעמידם לעד". 31 בר"ש "במעשה העבודה וכיצא בהן" ואינו ברור. 32 ר"ש הוסיף כאן משלו "והכחות המיוחדות" ואין לזה יסוד לא במקור ולא במציאות. 33 ר"ש הוסיף כאן "ובחקותיהם לא תלכו" ואין זה בשום נוסח של המקור. אף לא ברי"ח. 34 ויקרא כ כג. 35 משנה שבת סוף פרק ו. ובגמ' שם. וראה תוספתא שבת פ"ז ופ"ח. 36 וכדלעיל הע' 19. 37 שבת סז א. 38 חולין עז א. 39 ר"ש השמיט שלש תיבות הללו.

ואל יקשה עליך אותן שהתירום כגון מסמר הצלוב וכן השועל ³⁷, כי אלה באותן הזמנים חשבו⁴⁰ בהן שהוכיחם הנסיון, ולכן נעשו משום רפואה, והרי הן כמו תליית ה"פאוניא" ⁴¹ על הנכפה, ונתינת צואת כלב לנפיות הגרון ⁴², והעשון ⁴³ בחומץ וב"מרקשיתא" ⁴⁴ לנפיות המיתרים הקשים ⁴⁵, שכל דבר שנתאמת נסיונו כגון אלו, ואף על פי שאין ההגיון מחייבו מותר לעשותו, והרי הוא משום רפואה ⁴⁶, והרי הוא ככל המרפים את המעים. והבן אתה המעיין את המופלות הללו שבדברי, והשמר בהן, כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך ⁴⁷.

וכבר בארנו בחבורנו הגדול ⁴⁸ כי גלוח פאת ראש ופאת זקן נאסר בגלל היותו עדי כומרי עבודה זרה. והוא הטעם גם באסור השעטנן, לפי שגם כך היה עדי הכומרי, מאחדים בין הצומח והחי במלבוש, ותהיה טבעת מאחת המתכות ⁴⁹ בידו, תמצא את זה מפורש בספריהם ^{49*}. והוא גם הטעם באמרו לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה ⁵⁰, תמצאהו בספר "טמטם" מצווה שילבש האיש בגד אשה צבוע בשעה שעומד לכוך נוגה, ותלבש האשה שריון וכלי גשק ⁵¹ בעת שעומדת למאדים. ויש בזה עוד לדעתי טעם אחר, והוא שהפעולה הזו מעוררת לתאות וגורמת למיני שחיתות ⁵².

ואמא תחרים אלאסתנפאע בעבודה זרה פבין ג'דא, לאנה קד יתכ'ד'הא ליכסרהא פיבקיאה פתציר לה מוקש. וחתי לו כסרת וסבכת או ביעת לגוי לחרם אלאסתנפאע בת'מנהא, ועלה' ד'לך לאנה כת'ירא מא יעתקד

12 ב, יקתציה.

13 ס, לאנה.

14 ס, וילחק.

15 ב, וד'לך.

40 "ט'ן" מחשבה בלתי נכונה. העולה על הלב לכאורה על בסיס של טעות או תעייה.
41 ראה פרקי משה מהדורת ז, מונטנר עמ' 270, פס' 18. ולעצם השיח ראה כתבים רפואיים כרך חמישי עמ' 86.
42 ראה פרקי משה מאמר כ"ה עמ' 270 פס' 20 שם תנאים והגדרות.
43 אפשר: והאייוד. כלומר להרתיח את החומץ והאדים העולים מועילים. 44 מובא בספרי הרפואות הערביים העתיקים כתערובת כחול למחלת עינים, ואיני יודע מהו. 45 בר"ש "למורסות המכות הקשות" ואינו נכון. 46 ודברים הללו ומיניהם אינם מועילים כידוע אלא בזמן שהחולה יודע שמתרפא בדבר בדוק ומנוסה. 47 משלי א ט. 48 הלכות עבודה זרה פרק יב הל' ז. 49 ראה לעיל הע' 7. 49* וראה גם בספר המצות לאוין מב. 50 דברים כב ה. 51 שזה בכלל לא ילבש, ראה גזיר נט א. 52 וכיון שכן הרי האסור לכל ימות השנה ללא יוצא מן הכלל. וראה

אלג'מהור אלמור אלתפאקיה אסבאבא ד'אתיה, כמה תג'ד אכת'ר אלנאס יקול אנה מנד' סכן הד'ה אלדאר או מנד' אשתרי הד'ה אלדאבה או הד'ה אלאלה אסתגני וכת'ר מאלה, ואנהא כאנת מבארכה עליה, פקד כאן יתפק לשכ'ץ מא אן ינג'ח תג'רה או יכת'ר מאלה מן ד'לך אלת'מן, פ'טין ד'לך סבבא, ואן ברכה' ת'מן תלך אלצורה אלמביעה אוג'בת¹⁶ לה ד'לך, פיעתקד פיהא מא רום אלשריעה כלה צ'ד הד'א אלאעתקאד כמה יבין מן ג'מיע נצוץ אלתורה. והד'ה הי אלעלה בעינהא פי תחרים אלאסתנפאע בצפוי¹⁷ נעבד ובתקרובת עבודה זרה ואלאתהא, כי נסלם¹⁸ מן תלך אלט'נה, לאנה כאן אעתקאדהם פי ד'לך אלזמאן פיהא עט'ימא, ואנהא תחיי ותמית, ואן כל כ'יר ושר מנהא אעני מן אלכואכב, ולד'לך אסתות'קת אלשריעה פי אזאלה' ד'לך אלראי באלעהוד ואלשהאדה ואלאימאן אלמגל'טה ואלאלות אלמד'כורה, וחד'ר מן אכ'ד' שי מנהא ואלאסתנפאע בה, ואעלמנא תעאלי אנה אן אכ'תלט מן ת'מנהא שי פי מאל אלנאסאן פהו יתלף אלמאל ויבידה, והו קולה ולא תביא תעבה אל ביתך והיית חרם כמהו וגו', פנאהיך אן תעתקד פיהא ברכה. ואד'א תתבעת אחאד אלמצות כלהא אלתי ג'את פי עבודה זרה וג'דתהא בינה' אלעלה, והי אזאלה' תלך אלארא אלפאסדה ואלבעד ענהא אלי טרף אכ'ר.

וממא נובה עליה¹⁹, הו אן אלד'ין יצ'עון אלארא אלכאד'בה אלתי לא אצל להא ולא פאידה פיהא, אן יחתאלוא פי תת'בית אעתקאדהא באן יד'עוא פי אלנאס²⁰ אן מן לם יפעל ד'לך אלפעל אלמכ'לד לד'לך אלאעתקאד תחל בה אלאפה אלפלאניה, וקד יתפק ד'לך באלערץ' יומא מא לשכ'ץ מא²¹,

רבות מאמינים ההמון בדברים המקריים שהם גורמים עצמיים, כפי שתמצא רוב בני אדם אומרים כי מאז שגר בבית הזה או מאז שקנה בהמה זו או כלי זה נתעשר ורב רכוש, ושהם היו מבורכים עליו⁵³. והרי אפשר שיארע לאדם מסויים שיצלח מסחרו, או ירבה ממנו מאותם הדמים, ויחשוב שהוא הגורם, ושברכת דמי אותה הצורה שנמכרה הביאה לו את זה, ואז יאמין בה, מה שמטרת כל התורה כולה היפך דעה זו, כפי שמתברר מכל מקראות התורה. וזהו הטעם עצמו באסור ההנאה בצפוי נעבד⁵⁴, ובתקרובת עבודה זרה ותשמישית, כדי להנצל מאותה המחשבה, לפי שהיתה אמונתם בה באותם הזמנים חזקה מאד, ושהיא מחיה וממיתה, ושכל טוב ורע ממנה, כלומר מן הכוכבים. ולפיכך חזקה התורה סלוק אותה ההשקפה בבריתות והעדות והשבועות החמורות והאלות האמורות, והזהיר מלקחת דבר ממנה ומליהנות בה, והודיענו יתעלה שאם נתערב משהו מדמיה בממון האדם שהוא⁵⁵ מאבד אותו הממון ומכלהו, והוא אמרו ולא תביא תעבה אל ביתך והיית חרם כמהו וגו'⁵⁶, כל שכן להאמין שיש בה ברכה. ואם תעקוב אחר כל מצוה ומצוה שנאמרו בעבודה זרה תמצאם טעמם ברור, והוא סלוק אותם ההשקפות הנפסדות וההרחקה מהן עד הקצה האחרון.

וממה שנעיר עליו, הוא, שאותם מניחי ההשקפות הכוזבות אשר אין להם יסוד ואין תועלת בהם, מצאו תחבולה לבסוס האמנתם, בכך שהפיצו בין בני אדם שמי שלא יעשה אותה הפעולה המשרישה את אותה האמונה תחול בו מכה פלוגית, ופעמים יארע זה במקרה באחד הימים לאיזה אדם, ויחשוב על אותה

19 ס, עליה הנ'.

18 ב, יסלם.

17 ב, בצפוי.

16 ב, ס, אוג'ב.

21 ס, מא פי עמל.

20 ס, יצ'עוא פי קלוב אלנאס.

גם בספר המצות לאוין לט—מ. 53 ודברים הללו מותרים אע"פ שהם הויות שוא. ראה הלכות עבודה זרה פי"א הל' ה. 54 ראה עבודה זרה מה א. 55 מוסב כלפי ה'. 56 דברים ז כו.

הפעולה וילך אחר אותה השקפה. וכבר ידוע מטבע בני אדם בדרך כלל, כי חרדתם ופחדם הגדול אינו אלא על אבדן הממון והבנים, ולפיכך פרסמו עובדי האש באותם הזמנים כי כל אשר לא יעביר בנו ובתו באש⁵⁷ ימותו בניו, ואין ספק כי בגלל המפגע⁵⁸ הזה מיהר כל אחד לעשותו ברוב החמלה והחשש על הבנים, ובשל פשטות הפעולה וקלותה, לפי שאין שם מאומה אלא העברתו על האש⁵⁹, ובפרט בהיות ענין הבנים הקטנים מסור לנשים⁶⁰, וידוע מהירות התפעלותן וקלות דעתן בדרך כלל. ולפיכך התנגדה התורה למעשה זה מאד, ונאמר בו מן החזוק מה שלא נאמר בשאר מיני עבודה זרה, למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי⁶¹, ואחר כך הודיע נביא האמת בשם ה' יתעלה ואמר, כי הדבר הזה אשר אתם עושים כדי שיחיה הבן, במעשה הזה ישמיד ה' את עושהו וישרש זרעו, אמר ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו וגו'⁶². ודע כי עקבות אותו המעשה נשאר עד היום מחמת פרסומו שהיה בעולם, אתה תראה את המילדות לוקחות הקטנים בחתול ושמות מוגמר שאין ריחו טוב על האש ומנידות את הקטנים על אותו המוגמר מעל האש, וזה ממיני ההעברה באש בלי ספק אסור לעשותו. התבונן נא ערמת מניח ההשקפה הזו היאך השריש אותה על ידי הדמיון הזה, עד כדי שהתורה התנגדה לו אלפי שנים ולא נמחו עקבותיו.

1234567 n"ח

פירוש²² ד'לך אלפעל ויתבע ד'לך אלראי. וקד עלם מן טביעה' אלנאס עלי אלעמום אן אשד חדרהם וכופהם אנמא הו עלי ד'האב אלמאל ואלולד, פלד'לך אשהרוא עבדה' אלנאר פי תלך אלאזמנה אן כל מן לא יעביר בנו ובתו באש ימותון אולאדה, פלא שך אן מן אג'ל הד'ה אלשנאעה²³ באדר כל אחד לפעלה לשדה' אלשפקה ואלתוקע עלי אלולד, ולנזארה' ד'לך אלפעל ולסהולתה²⁴, לאן ליס ת'ם שי אלא תג'וזה עלי אלנאר. ולא סימא בכון אמר אלולאד אלאצאגר מסלמא ללנסא, ומעלום סרעה' אנפעאלהן וצ'עף עקולהן עלי אלעמום. פלד'לך קאומת אלשריעה הד'א אלפעל ג'דא, וג'א פיה מן אלתאכיד מא לס יג'י פי סאיר אנואע עבודה זרה למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. ת'ם אכ'בר אלצאדק ען אללה תעאלי וקאל, אן הד'א אלנאר אלדי תפעלונה ליעיש אלולד בהד'א אלפעל יביד אללה פאעלה ויסתאצל בסלה, קאל ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו וגו'. ואעלם אן את'אר ד'לך אלפעל באקיה אלי אליום לשהרתה כאן פי אלעאלם, אנת תרי אלקואבל יאכ'ד'ן אלנאר פי אלקמאט וילקין בכ'ורא ליס באלטיב אלריח²⁵ עלי אלנאר ויתרכן אלנאר עלי ד'לך אלבכ'ור מן פוק אלנאר, והד'א צ'רב מן אלהעברה באש בלא שך לא יתל עמלה. פתאמל כ'באת'ה' ואצ'ע הד'א אלראי כיף כ'לדה בהד'א אלכ'יאל, חתי קאומתה אלשריעה אלנאר מן אלסנין ולם ימתח את'רה.

וכד'לך איצ'א פעל עובדי עבודה זרה פי אמר אלנאר, וסנוא אן תכון שג'רה ואחדה ללמעבוד והי אלאשרה, תוכ'ד' גלתהא יקרב בעצ'הא ותוכל בקיתהא פי בית עבודה זרה כמא בינוא פי אחכאם אלאשרה. וכד'לך

וכך עשו עובדי עבודה זרה גם בעניני הממון, והנהיגו שיהא אילן אחד לנעבד⁶³ והיא האשרה, לוקחין יבולה מקריבין מקצתו ואוכלין השאר בבית עבודה זרה כמו שבארנו בדיני האשרה. וכן חוקקו כי פרי ראשון

22 ב, ס, פידום.

23 ב, אלשנאעא.

24 ב, ס, וסהולתה.

25 ס, ל'ג אלריח. וראה עבודה זרה עד א. והלכות עבודה זרה פ"ז הל' ט. 57 ראה דברים יח י. 58 "אלשנאעה" ובר"ש "ההרחקה". 59 סדר עבודתו ראה הלכות עבודה זרה פ"ו הל' ג. וזו היתה עבודת המולד. 60 ראה נזיר נו ב. 61 ויקרא כ, ג. 62 שם כ, ה. 63 בר"ש "נעבד" ואינו נכון.

רסמוא אן אול ת'מרה תכ'רג'הא כל שג'רה מאכול ת'מרהא יפעל בה ד'לך, אעני יקרב בעצ'ה ויוכל בעצ'ה פי בית עבודה זרה, ואשאעוא איצ'א²⁶ באן אי שג'רה לם יפעל הד'א באול גלתהא ג'פת תלך אלשג'רה או יסקט²⁷ ת'מרהא או תקל גלתהא או תעתריהא אפה, כמא אשאעוא אן כל ולד לא יג'או פי²⁸ אלנאר ימות, פבכ'וף אלנאס עלי אמוללהם באדרוא איצ'א לד'לך, פקאומת אלשריעה הד'א אלראי ואמר תעאלי בחרק כל מא תנבתה אלשג'ר אלמטעמה פי מדה' ת'לת' סנין, לאן בעצ'הא תת'מר בעד סנה, ובעצ'הא תת'מר אול גלתהא בעד סנתין, ובעצ'הא בעד ת'לאת', והד'א הו אלאת'רי למן יגרס כמא שאן אלנאס אן יפעלוא באחד אלת'לת'ה אוג'ה אלמשהורה והי נטיעה והברכה והרכבה, ולא יתלפת למן יורע נואה²⁹ או עג'מה, אד' אלשריעה לא תעלק אלאחכאם אלא באלאמר אלאת'רי, ואכת'ר מא תבטי אול גלה' אלנטיעה פי ארץ ישראל ת'לת' סנין, וצ'מן לנא תעאלי אן באתלאף הד'ה אלגלה אלאולי ואפסאדהא תכת'ר גלה' אלשג'רה, קאל להוסיף לכם תבואתו, ואמר באכל נטע רבעי לפני י"י עוצ'א מן אכל אלערלה פי בית עבודה זרה כמא בינא. וממא ד'כרוה איצ'א קדמא³⁰ עובדי עבודה זרה פי תלך אלפלאחה אלנבטיה, אנהם כאנא יעפנון אשיא ד'כרוהא ויחרסון להא חלול אלשמס בברוג' מעלומה ואעמאל סחריה כת'ירה, וזעמוא אן ד'לך אלשי יכון מעדא ענד כל אחד מתי מא גרס שג'רה מטעמה ד'ר חולהא או מעהא מן ד'לך אלשי אלמעפן, פיסרע נבאת אלשג'רה ותת'מר פי אסרע וקת עלי גיר אלמעטאד. וד'כרוה אן הד'א באב עג'יב יג'רי מג'רי אלטלסמאת, ואנה אגרב אבואב אלסחר פי אסרע כ'רוג' ת'מר

שמוציא כל אילן שפריו נאכל עושין בו כן, כלומר מקריבין מקצתו ואוכלין מקצתו בבית עבודה זרה, והפיצו עוד שכל אילן שאין עושין כן בראשית יבולו ייבש אותו האילן, או יבולו פירותיו, או יתמעט יכולו, או תארע בו מכה, כמו שהפיצו שכל ולד שלא יועבר באש ימות, ומחמת פחד בני אדם על ממונם חשו⁶⁴ גם לזה, ולפיכך התנגדה התורה להשקפה זו, וצוה יתעלה לשרוף כל מה שמצמיח עץ פרי במשך שלש שנים⁶⁵, כי מקצתן מגיב לאחר שנה. ומקצתן מגיב ראשית תנובתו לאחר שנתים, ומקצתן לאחר שלש, וזהו על הרוב למי שנוטע כפי שדרך בני אדם לעשות באחד משלשת האופנים הידועים, והם נטיעה והברכה והרכבה⁶⁶, בלי לשים לב למי שזורע נויה⁶⁷ או חרצן⁶⁸, כי התורה לא תלתה הדינים אלא בדבר שהוא על הרוב, ולרוב שוהה תחלת יבול הנטיעה בארץ ישראל שלש שנים, והבטיח לנו יתעלה כי בהשמדת היבול הזה הראשון ואבודו יוסיף יבול האילן, אמר להוסיף לכם תבואתו⁶⁹, וצוה לאכול נטע רבעי לפני ה' כנגד אכילת הערלה בבית עבודה זרה כמו שבארנו. וממה שהזכירו עוד קדמוני עובדי עבודה זרה באותו ספר הפלחה הנבטית, שהם היו מרקיבים דברים שהזכירום, ומשמרים בהם הגעת השמש במזלות ידועים ומעשי כשפים רבים, ודמו שאותו הדבר יהיה מוכן אצל כל אחד, וכל זמן שנטע עץ פרי מפוזר סביבו או עמו מאותו הדבר הרקוב והוא מחיש צמיחת העץ ומגיב בזמן קצר שלא כרגיל, ואמרו שזה ענין נפלא, ושהוא על דרך הטלסמות⁷⁰, ושהוא הנפלא בעניני הכשפים

אח"ח 1234567

26 ס, איצ'א ד'לך. 27 ב, ס, תסאקט. 28 ס, עלי. 29 ב, ס, נויה. 30 ב, קדימא.

64 אפשר: מהרו 65 כי הערלה מן הגשרפין. ראה תמורה פ"ז מ"ה. 66 כי צורות אלה הם הרגילות והמקובלות וראה שביעית פ"ב מ"ו. 67 של תמרה ושל זית ודומיהן נקראת "נוייה" דומה לערבית. וכ"כ רבנו בהלכות שחיטה פ"ו הל' ז "נוייה" ובדפוס שלא הבינו שבשו "נוייה". 68 בר"ש "גרעין או עצם". 69 ויקרא יט כה. 70 "טלסם" קמיע לסגולה עקרינ, או שרטוט,

מא יכ'רג'. וקד בינא לך ואעלמנאך הרב אלשריעה מן תלך אעמאל אלסחר כלהא, פלד'לך חרמת אלשריעה כל מא תנבתה אלשג'ר אלמטעמה ת'לת' סנין מן יום גרסהא, פלא חאג'ה לאסראע נבאתהא עלי מא כאנוא יזעמון, ובעד ת'לת' סנין יכמל אכ'ראג' ת'מר אכת'ר אלשג'ר אלמטעמה פי אלשאם עלי מג'רי טביעתהא, ולא ילתג'א לד'לך אלעמל אלסחרי אלמשהור אלד'י כאן ענדהם. פאפהם הד'ה אלעג'יבה איצ'א.

ומן אלארא אלמשהורה פי תלך אלאזמנה אלתי כ'לדוהא אלצאבה, אנהם קאלוא פי תרכיב אלשג'ר נוע פי נוע אכ'ר אן ד'לך אד'א פעל בטאלע כד'א ובכ'ר בכד'א ודעי בכד'א פי וקת אלתרכיב יג'י מן ד'לך אלמרכב שי יזעמון אנה ינפע מנאפע עט'ימה, אכשף מא ד'כרוה פי אול אלפלחה פי תרכיב אלזיתון פי אלאתרג', ואלאצח ענדי אן ספר רפואות אלד'י גנו חזקיהו מן הד'א אלקביל כאן בלא שך. וכד'לך ד'כרוה איצ'א אן ענד תרכיב נוע פי נוע גירה ינבגי אן יכון אלגצן אלד'י יראד תרכיבה פי יד ג'אריה חסנה, ורג'ל יאתיהא אתיאנא קביחא ד'כרוה, קאלוא וענד מנאשבתהמא הד'א אלפעל תרכב אלמראה אלגצן פי אלשג'רה. ולא שך אן הד'א כאן קד שהר ומא בקי אחד יעמל סואה, ובכ'אצח למא אקתרן בה מן לד'ה אלנכאח מע אלטמע פי תלך אלמנאפע, פלד'לך חרמת אלפלאים אעני הרכבת אילן באילן לנבעד מן אסבאב עבודה זרה ומן תועבות מנאכחהם אלכ'ארג'ה עמא פי אלטבע, ומן אג'ל הרכבת אילן חרם אלג'מע בין אי נועין מן אלזרעים ולו באלמג'אורה, אנת אד'א תאמלת מא רוי מן פקה הד'ה אלמצוה תג'ד הרכבת אילן לוקין עליה מן התורה בכל מקום לאנה אצל אלנהי, ואן כלאי זרעים אעני אלמג'אורה לא

להחשת יציאת כל פרי תנובה. וכבר בארנו לך והודענוך הרכקת התורה מכל אותם מעשי הכשפים, ולפיכך אסרה התורה כל מה שמצמיחים עצי הפרי שלש שנים מיום נטיעתם, כך שאין צורך להחיש צמיחתם כפי שהיו מדמים, ואחר שלש שנים נשלמת יציאת פירות רוב אילני המאכל בארץ ישראל כפי מהלך טבעם, ואין צורך להזדקק לאותו מעשה הכשפים הידוע שהיה אצלם. והבן גם מופלאה זו.

ומן ההשקפות המפורסמות באותם הזמנים אשר בססום הצאבה, שהם אמרו בהרכבת האילנות מין במין אחר, שאם נעשה זה בצומח פלוני⁷¹ ומקטרים בכך ואומרים כך בעת ההרכבה, יבוא מאותו המורכב דבר שמדמים שהוא מועיל תועליות גדולות, עיין⁷² מה שאמרו בתחלת [ספר] הפלחה בהרכבת הזיתים באתרוג. והיותר נכון לדעתי, כי ספר רפואות אשר גנו חזקיהו⁷³ היה מן הסוג הזה בלי ספק. וכן אמרו עוד, כי בעת הרכבת מין במין אחר צריך שיהא הענף שרוצים להרכיבו ביד נערה נאה, ואיש יבוא עליה ביאה מכוערת כפי שהזכירו⁷⁴, אמרו ובעת שעוסקים בפעולה זו תרכיב האשה הענף באילן, ואין ספק כי דבר זה היה מפורסם ולא נשאר אדם שאינו עושה כך, ובפרט כאשר הצמידו לו מתאות המשגל עם הלהיטות אחר אותם התועליות. לפיכך נאסר הכלאים, כלומר הרכבת אילן באילן כדי להתרחק משלוחות עבודה זרה ומתועבות משגליהם היוצאים מגדר הטבע. ובגלל הרכבת אילן נאסר האיחוד בין כל שני מינין מן הזרעים ואפילו זה על יד זה, וכאשר אתה מתבונן במה שקבלנו בדיני מצוה זו תמצא הרכבת אילן לוקין עליה מן התורה בכל מקום⁷⁵, מפני שהיא יסוד האסור, וכלאי זרעים כלומר זה על יד זה

או כתב מובן או בלתי מובן. 71 בשעה שכוכב מסויים עולה בפאת מזרח. 72 בר"ש "המפורסם מכל מה שזכרוהו הוא מה שזכרו" וטעות בקריאת המקור גרם לכל זה. 73 ראה פסחים פ"ד מ"י ופירוש רבנו שם מהדורתי. כי שם כתב שני פירושים, והאמור כאן מעין הפירוש הראשון שפירש שם. 74 בר"ש הוסיף משלו "רוצה בו שלא כדרכה". 75 וכן פסק בהלכות כלאים פ"א הל' ז.

תחרם גיר פי ארץ ישראל. וכד'לך ד'כרוא
בביאן פי תלך אלפלאחה אן כאנת סירתהם
אן יזרעוא שעירא וזביבא מעא, וזעמוא אן לא
יצלח אלכרם אלא בד'לך, פחרמת אלשריעה
כלאי הכרם ואמרת בחרק אלג'מיע, לאן חקות
הגוים כלהא אלתי כאנוא יזעמון אנהא כ'ואץ
ולו שי לא יכון פיה ראיחה' עבודה זרה יחרם
כמא בינא פי קולהם אין תולין אותה באילן
וגו', וחרמת כלהא אעני חקותיהם אלתי תסמי
דרכי האמורי למא תג'ר אליהא ³¹ מן עבודה
זרה. אד'א תאמלת סירהם פי פלאחתהם תג'ד
אנואע פלאחה תסתקבל פיהא כואכב, ואנואעא
תסתקבל פיהא אלניראן, וכת'ירא מא יוקתון
טואלע ללזראעה, ובכ'וראת, ודוראת ידוראה
אלד'י יגרס או יזרע, מנהם מן ירי אן ידור
כ'מס דוראת ללכ'מסה דרארי, ומנהם מן ירי
בסבע דוראת ללכ'מסה דרארי ואלנירין,
ויזעמון אן הד'ה כלהא כ'ואץ מפידה ג'דא
פי אלפלאחה לירבטוא אלנאס לעבאדה'
אלכואכב, פחרמת תלך חקות הגוים כלהא
עלי אלעמום וקאל ולא תלכו בחקות הגוי
וגו'. ומא כאן מנהא אשד שהרה ופשא או
פיה תצריח בנוע עבודה זרה כ'צץ פיה
אלחרמאן, מת'ל אלערלה ואלכלאים וכלאי
הכרם. ואלעג'ב ענדי מן קול ר' יאשיה פי
כלאי הכרם והו הלכה עד שיזרע חטה ושעורה
וחרצן במפולת יד, לא שך אנה אטלע עלי
אצל הד'ה אלקצה מדרכי האמורי. פקד תבין
לך ביאנא לא שך פיה, אן תחרים אלשעטנו
ואלערלה ואלכלאים מן אג'ל עבודה זרה,
ואן תחרים חקותיהם אלמשאר אליהא למא
תג'ר אליה מן עבודה זרה כמא בינא.

אינו אסור אלא בארץ ישראל ⁷⁶. וכן אמרו
בפירוש באותו ספר הפלחה, שהיה מנהגם
לזרוע שעורים וצמוקים יחד, ודמו שאין הכרם
מצליח כי אם בכך, לפיכך אסרה התורה כלאי
הכרם וצותה לשרוף הכל, לפי שכל חקות
הגוים שהיו מדמים שהם סגולות, ואפילו דבר
שאין בו ריח עבודה זרה נאסר כמו שבארנו
באמרם אין תולין אותה באילן וגו' ³⁸. ונאסרו
כולן כלומר חקותיהם הנקראים דרכי האמורי
בגלל מה שמושכים אליו מעניני עבודה זרה, אם
תתבונן במנהגיהם בעבודת האדמה שלהם
תמצא מיני עבודה שמכוונים בהם לכוכבים,
ומינים מכוונים בהם לשני המאורות, והרבה
שמכוונים עתות הצומח ⁷¹ לזריעה, והקטרות
והקפות שמקיף אותם הנוטע או הזורע, יש
מהם שסובר להקיף חמש הקפות לחמשת
הכוכבים ⁷⁷, ומהם מי שסובר שבע הקפות ⁷⁸
לחמשת הכוכבים ולשני המאורות, ומדמים
שכל אלה סגולות מועילות מאד בעבודת
האדמה, כדי שיקשרו בני אדם לעבודת
הכוכבים, לפיכך נאסרו כל אותן חקות הגוים
באופן כללי ואמר ולא תלכו בחקות הגוי וגו' ⁷⁹,
וכל שהיה מהם מפורסם יותר ונתפשט, או שיש
בו בפירוש מין עבודה זרה, ייחד בו האסור,
כגון הערלה והכלאים וכלאי הכרם. ואני
מתפלא על דברי ר' יאשיה בכלאי הכרם, והוא,
הלכה עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת
יד ⁸⁰, אין ספק שהוא הכיר יסוד השאלה הזו
מדרכי האמורי. הנה נתבאר לך באור שאין
בו ספק כי אסור השעטנו והערלה והכלאים
מחמת עבודה זרה, ושאסור חקותיהם הרמוז
עליהם מחמת מה שמביאים אליו מעבודה זרה
כמו שבארנו.

31 ב, אליה.

76 וכן פסק שם הל' א. 77 ר"ש הוסיף כאן משלו "הכוכבים המשרתים מלבד שני המאורות".
78 ההקפות הללו ופזור הרקב בכרם שהזכיר רבנו לעיל מעוררים מחשבה למה שהובא בשם הגאונים
לענין פדיון כרם רבעי, ראה שות' הריטב"א מהדורתי סי' קמה. ששם כתב הריטב"א שאינו יודע מקורו.
79 ויקרא כ כג. 80 ברכות כב א. קדושין לט א.

המצות אשר כללה אותן הקבוצה השלישית הם אשר מנינום בהלכות דעות¹, וכולם תועלתן פשוטה וברורה, לפי שכולן מדות שבהן יתוקן מצב החברות בין בני אדם. וזה ברור עד כדי שאיני צריך להאריך בו. ודע שגם במקצת מצות, יש אשר הכוונה בה הקניית מדה מועילה ואף על פי שהיא מעשה מסויים, וחושבים בה שהיא גזרת הכתוב ללא תכלית, ואנחנו נבארם אחת אחת במקומותיהן. אבל אותם אשר מנינום בהלכות דעות הם כולם מבואר בהם שהכוונה בהם השגת אותן המדות הנעלות.
אוצר החכמה

אלמצות אלתי תשתמל עליהא אלג'מלה אלתי'אלתי'ה הי אלתי אחצינאהא פי הלכות דעות, ופאידתהא כלהא בינה ואצי'חה, לאנהא כלהא אכ'לאק בהא תצלח חאל אלמעאשרה בין אלנאס, וד'לך מן אלביאן פי חיו לא אחתאג' אן אטול פיה. ואעלם אן פי בעץ' אלמצות איצ'א מא אלקצד בה חצול כ'לק נאפע ואן כאנת אעמאלא מא ויט'ן¹ בהא אנהא גזירת הכתוב ללא גאיה, ונחן נבינהא ואחדה ואחדה פי מואצ'עהא, ואמא הד'ה אלתי אחצינאהא פי הלכות דעות פהי כלהא מצרח בהא אן אלקצד בהא חצול תלך אלאכ'לאק אלכרימה.

המצות אשר כללתן הקבוצה הרביעית הם אשר הקיף אותן ספר זרעים מחבורנו, חוץ מן הכלאים¹. וכן דין ערכים וחרמים². וכן המצות אשר מנינום בהלכות מלוה ולוה³, ואשר מנינום בהלכות עבדים⁴. כל המצות הללו אם תתבונן בהן אחת אחת תמצאם גלויי התועלת, לרחם הענים והמסכנים, והחזקת הדלים באופנים שונים⁵, ושלא ילחץ על הנצרך⁶, ולא יכאיב לב אדם שמצבו דחוק⁷. והנה מתנות ענים ענינם פשוט, וכך ענין התרומות והמעשרות כבר באר טעמם כי אין לו חלק ונחלה עמך⁸, וכבר ידעת טעם הדבר, שיהא השבט הזה בכללותו מיוחד

אלמצות אלתי תצ'מנתהא אלג'מלה אלראבעה הי אלתי אשתמל עליהא ספר זרעים מן תאליפנא, גיר אלפלאים. וכד'לך דין ערכים וחרמים, וכד'לך אלמצות אלתי אחצינאהא פי הלכות מלוה ולוה, ואלתי אחצינאהא פי הלכות עבדים, והד'ה אלמצות כלהא אד'א תאמלתהא ואחדה ואחדה וג'דתהא ט'אהרה' אלפאידה פי רחמה' אלצ'עפא ואלמסאכין ותקויה' אלפקרא בוג'וה מכ'תלפה, ואן לא יצ'יק עלי מצ'טר, ולא יולם קלב שכ'ץ צ'עיף אלחאל. אמא מתנות עניים פאמרהא בין, כד'לך אמר¹ אלתרומות ואלמעשרות קד בין עלתהא כי אין לו חלק ונחלה עמך, וקד עלמת עלה' ד'לך ליכון הד'א אלשבט בג'מלתה מנפרדא

1 ב, פיט'ן.

1 ב, אמר.

1 שם מנה רבנו אחת עשרה מצות, א. להדמות בדרכיו. ב. להדבק ביודעיו. ג. לאהוב את הריעים. ד. לאהוב את הגרים. ה. שלא לשנא אחים. ו. להוכיח. ז. שלא להלבין פנים. ח. שלא לענות אמללים. ט. שלא להלך רכיל. י. שלא לנקום. יא. שלא לנטור.
1 כלאי אילן זרעים ובגדים כבר קדמו בפרק לו. וכלאי בהמה יתבארו לקמן בפרק מט. 2 מספר הפלאה. 3 מספר משפטים. 4 מספר קנין. 5 אם במתת או במלוה או בהמלצה או בעצה או אף בעודד בלבד. 6 אפשר: ושלא יציק לנצרך. 7 ר"ש הוסיף כאן משלו "כאלמנה ויתום וכיוצא בהן". 8 דברים יד כט. וכתב בהלכות שמטה ויובל פי"ג הל' יב: ולמה לא זכה לוי בנחלת